

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Вяра Кюрова

за дисертационен труд за присъждане на образователно-научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“, професионално направление 3.7. Администрация и управление, на тема: „Възможности за повишаване на иновационната активност на малките и средни предприятия“, разработен от докторант в редовна форма на обучение
Даниела Стефанова Танчева

Становището е изготвено съгласно заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ № 2104/18.10.2023 г.

I. Обща оценка на кандидата

Даниела Танчева завършва бакалавърска степен по специалността „Стопанско управление“ през 2001 г. в ЮЗУ „Неофит Рилски“ Благоевград. През 2004 г. се дипломира като магистър по счетоводство и контрол, а през 2015 като магистър по финанси в Стопанския факултет на същия университет. От 2020 г. тя е докторант в редовна форма на обучение по научната специалност „Икономика и управление (индустрия)“ в катедра „Мениджмънт и маркетинг“ на Стопански факултет при ЮЗУ “Н. Рилски”- Благоевград. От представеният за оценка дисертационен труд и публикациите, свързани с него е видно, че докторантът притежава формирани изследователски качества и добра подготовка в изследваната от нея предметна област. Също така има и преподавателски опит в областта на мениджмънта. От септември 2021 г. е хоноруван преподавател в катедра „Мениджмънт и маркетинг“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 221 стандартни страници текст. В основния текст са включени 43 таблици и 52 фигури. Посочени са 249 източника, от които 48 са български език, 194 на английски език и 7 интернет източника. Използваната

литература е достатъчно разнообразна и коректно фокусирана към изследвания научен проблем, което за един млад изследовател е много положителна черта. Използвани са и резултати от проведено от автора собствено анкетно проучване. Богатият набор от литературни източници и друга информация е предпоставка за доброто разработване на проблема.

Разработката е правилно структурирана и балансирана - включва увод, три глави, заключение, списък на литературните източници и приложения.

Стилът на изложението е стегнат, прецизен и релевантен на изследваната проблематика, като текста е написан на разбираем научен език. Дисертацията е много добре оформена и подредена, вкл. таблиците, фигурите и т.н.

Представената за рецензиране дисертация представлява задълбочено и комплексно научно изследване на възможностите за повишаване на иновационната активност на малките и средни предприятия. В съдържателен план докторантът е извел структурирано конкретни доводи, обосноваващи убедително **актуалността и значимостта** на темата на дисертацията.

Открити са задължителните атрибути за дисертационно изследване - обект, предмет, основна научна теза, изследователска цел и задачи. В структурно отношение дисертационния труд е логически издържан. **Изследователската теза** е правилно определена – тя гласи, че постигането на дълготраен икономически растеж, понижаването на размерите на корупцията и повишаването на икономическата свобода в България са предпоставка малките и средните предприятия да увеличат разходите си за научноизследователска и развойна дейност, което ще доведе до повишаване на тяхната иновационна активност. Обектът и предметът на дисертационния труд са ясно и коректно дефинирани. Като **обект на изследването** се определя иновационната активност на малките и средни предприятия в България. Неговият **предмет** е въздействието на външните и вътрешните фактори върху иновационната активност на малките и средните предприятия в България и възможностите за нейното подобряване. **Целта на изследването** е да се анализира взаимодействието между икономическия растеж и разходите за научноизследователска и развойна дейност на малките и средни предприятия в България, да се оцени иновационната активност на малките и средните предприятия в България и да се предложат възможности за нейното повишаване. Формулирани са 7 основни изследователски задачи, които са правилно определени, като тяхното решаване би позволило реализирането на поставената цел.

Използваният инструментариум е адекватен на проблематиката, базиран на

количествени и качествени методи. Използвани са достатъчни по обем и обхват източници на проучването. Ясно и конкретно са посочени ограниченията по място, време, методология и обхват на изследването. За провеждането му е разработена методика за оценка на иновационната активност на малките и средни предприятия в България.

Считам, че с посочените характеристики дисертационният труд е една завършена научна разработка, обхващаща в комплекс теоретичните, методическите и научно-приложните въпроси на проведеното от докторанта изследване.

III. Оценка на съдържанието и основните резултати на дисертационния труд

Като цяло дисертационният труд се отличава с прецизност, логическа последователност, задълбоченост на изследването и стремеж да се разглеждат проблемите в комплекс, в тяхната взаимна връзка и зависимост.

Увода задълбочено и аргументирано разкрива актуалността на темата на дисертационния труд. Като съдържание и основни елементи уводът обхваща необходимото за тази част на дисертационен труд.

Първа глава на дисертацията поставя на разглеждане теоретико-методологически основи на иновациите и иновационната дейност при малките и средни предприятия. Правилно е започнато с литературен обзор на развитието на теоретичните подходи за изследване на иновациите и иновационните дейност. Специален параграф е посветен на класифицирането на иновациите в теоретичните концепции. Подробно са разгледани видовете иновации и тяхната взаимнообвързаност. В трети параграф на първа глава докторантката прави задълбочен преглед на научните виждания по въпроса за спецификата на иновационния процес. Изяснени са етапите на иновационния процес прилагани чрез линеен и нелинеен метод. Особено важен аспект в разработката е изясняването на характерните черти и особености на иновационния процес.

Втора глава е посветена на изследване на взаимодействието между икономическия растеж и разходите за научноизследователска и развойна дейност на малките и средни предприятия в България. Оценявам положително съдържанието на тази глава. Направена е характеристика на МСП в България. Осъществен е анализ на въздействието на икономическия растеж върху разходите за научноизследователска и развойна дейност на МСП в България. Направен е анализ на влиянието на разходите за научноизследователска и развойната дейност на МСП върху икономическия растеж на

България. Анализирани са факторите, влияещи върху разходите за научноизследователска и развойна дейност на МСП в България.

В **трета глава** е представено реализираното от докторанта емпирично проучване. То е посветено на анализ на иновационната активност на МСП в България. В първи параграф е очертана методическата рамка на това проучване. За целите на изследването е разработена авторска анкетна карта, проучваща мнението на респондентите. Представени са резултатите от емпиричното изследване и тяхната интерпретация. Определено считам, че това е най-силната част на дисертацията. Резултатите от проучването са коректно представени и анализирани, вкл. и онагледени с подходящи фигури. На база на получените резултати са направени ценни, имащи характер на новости, научно-приложни изводи. Подложени са на проверка, чрез прилагане на релевантен статистически инструментариум дефинираните хипотези. Във втори параграф са определени възможностите за повишаване на иновационната активност на МСП в България. В отделен параграф са изведени основните изводи, основани на резултатите от проведеното от автора анкетно проучване.

Направените в края на всяка от трите глави изводи представляват ясно изразено обобщение на представените становища и резултатите от проучванията, изразяват мнението на автора и акцентират върху някои въпроси с базов характер.

В заключението са представени структурирано обобщените резултати от направеното в дисертационния труд научно изследване и са формулирани основните изводи, основани на тези резултати. Оценявам положително отправените практически препоръки.

IV. Оценка на научните и практическите резултати и приноси

Рецензията дисертационен труд представлява самостоятелно научно-практическо изследване, актуално и значимо за управленската теория и практика. Дисертационният труд притежава безспорни научни достойнства. Докторантът е формулирал 5 приноса, които разкриват направеното в дисертационния труд. Приемам ги изцяло. Основните научни и научно - приложни приноси са определени правилно и точно разкриват постигнатите научни и приложни резултати и са лично дело на автора. Те са особено значими в научно и приложно отношение.

Считам, че като важен теоретичен принос следва да се отбележи критичното изследване, систематизирането и обобщаването на теоретичните подходи при изследване на иновациите, видовете иновации и иновационния процес.

Като значим принос може да се разглежда направения обстоен преглед на състоянието и развитието на малките и средни предприятия в България.

Съществено значение както от теоретична, така и от приложна гледна точка има допълването на научното познание относно методологията за изследване на иновационната активност.

Съществен приносен характер с научно-приложно значение имат и: направените анализи на влиянието на икономическия растеж върху разходите за НИРД на МСП в България и на разходите за НИРД на МСП върху икономическия растеж на България; направеният анализ на влиянието на външните фактори върху разходите за научно-изследователска дейност на МСП в България; направените, на база резултатите от анкетното проучване, анализи и оценки, както и очертаните възможности за повишаване на иновационната активност на МСП в България.

V. Публикации, свързани с дисертационния труд

Резултатите от разработваните в дисертационния труд проблеми са представени в 4 публикации, което е предпоставка за осигуряването на тяхната известност сред научната общност. Две от публикациите са самостоятелни, а другите две в съавторство. Резултатите са докладвани на авторитетни научни форуми. Броят на публикациите и участието на дисертанта в тях изпълняват националните минимални критерии за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

VI. Автореферат и справка за приносите

Разработеният автореферат отговаря на изискванията и съответства точно на съдържанието на дисертационния труд. Справката за приносите отразява конкретните постигнати научни и приложни резултати.

VII. Критични бележки и препоръки

Към докторантката могат да бъдат отправени някои критични бележки и препоръки във връзка с бъдещата ѝ работа, както следва:

1. Необходимо е още по-ясно и категорично подчертаване на собственото мнение по някои теоретични проблеми и засилване на критичността на анализа при разглеждането на становищата на представените автори.

2. Изхождайки от това, че темата е значима и засяга актуалните проблеми на иновационната активност на малките и средни предприятия в България считам, че тя би предизвикала по - широк научен интерес. Поради тази причина препоръчвам получените резултати да се популяризират в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни.

Бих желала да поставя следните уточняващи въпроси:

1. За създаването на нов успешен продукт кой вид иновация трябва да има водещо значение продуктовата или маркетинговата иновация?

2. Как може да се коментира представителността на извадката при анкетното проучване?

VIII. Заключение

В заключение считам, че представеният за защита дисертационен труд е сериозен изследователски труд, който заслужава висока оценка. Той съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен “доктор”. Имайки предвид научните приноси, задълбочените изследвания и научно-приложната значимост на дисертационния труд изразявам своето положително становище и предлагам на почитаемото научно жури да вземе решение за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по докторска програма “Икономика и управление (индустрия)” към професионално направление 3.7. „Администрация и управление“ на Даниела Танчева.

08.11.2023 г.

Благоевград

Член на научното жури:

(доц. д-р В. Кюрова)

SCIENTIFIC REVIEW

by Assoc. Prof. Dr. Vyara Kyurova

for a dissertation for awarding the educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty "Economics and management (industry)", professional field 3.7.

Administration and management, on the topic: "Opportunities to increase the innovation activity of small and medium-sized enterprises", developed by the full-time doctoral student

Daniela Stefanova Tancheva

The review was prepared according to the order of the Rector of the SWU „Neofit Rilski“ No. 2104/18.10.2023.

I. Overall assessment of the candidate

Daniela Tancheva graduated with a bachelor's degree in "Business Management" in 2001 at SWU „Neofit Rilski“ of Blagoevgrad. In 2004, she graduated as a Master in Accounting and Control, and in 2015 as a Master in Finance at the Faculty of Economics of the same university. Since 2020, she has been a full-time doctoral student in the scientific specialty "Economics and Management (Industry)" in the Department of "Management and Marketing" at the Faculty of Economics at SWU "N. Rilski"- Blagoevgrad. From the dissertation submitted for assessment and the publications related to it, it is clear that the doctoral student possesses well-formed research skills and good training in the subject area studied by her. He also has teaching experience in the field of management. Since September 2021, he has been a part-time teacher in the "Management and Marketing" department of the SWU „Neofit Rilski“.

II. General characteristics of the dissertation work

The dissertation is in volume of 221 standard pages of text. 43 tables and 52 figures are included in the main text. 249 sources are indicated, of which 48 are in Bulgarian, 194 in

English and 7 Internet sources. The literature used is sufficiently diverse and correctly focused on the researched scientific problem, which for a young researcher is a very positive feature. The results of the author's own survey were also used. The rich set of literary sources and other information is a prerequisite for the good development of the problem.

The development is properly structured and balanced - it includes an introduction, three chapters, a conclusion, a list of literary sources and appendices.

The style of the presentation is concise, precise and relevant to the researched issues, and the text is written in understandable scientific language. The dissertation is very well formed and arranged, incl. the tables, figures, etc.

The dissertation submitted for review is an in-depth and complex scientific study of the possibilities for increasing the innovation activity of small and medium-sized enterprises. In terms of content, the doctoral student has presented concrete arguments in a structured manner, convincingly justifying the **relevance** and **significance** of the topic of the dissertation.

The mandatory attributes for dissertation research are highlighted - object, subject, main scientific thesis, research goal and tasks. Structurally, the thesis is logically supported. The **research thesis** is correctly defined - it states that the achievement of long-term economic growth, the reduction of corruption and the increase of economic freedom in Bulgaria are a prerequisite for small and medium-sized enterprises to increase their spending on research and development, which will lead to an increase in their innovation activity. The object and subject of the dissertation work are clearly and correctly defined. The innovation activity of small and medium-sized enterprises in Bulgaria is defined as the **object of the research**. Its **subject** is the impact of external and internal factors on the innovation activity of small and medium enterprises in Bulgaria and the possibilities for its improvement. The **purpose of the study** is to analyze the interaction between economic growth and the costs of research and development of small and medium-sized enterprises in Bulgaria, to assess the innovation activity of small and medium-sized enterprises in Bulgaria and to propose opportunities for its increase. 7 main research tasks have been formulated, which are correctly defined, and their solution would allow the realization of the set goal.

The tools used are adequate to the problem, based on quantitative and qualitative methods. Sufficient volume and scope of research sources were used. The limitations in terms of place, time, methodology and scope of the study are clearly and specifically indicated. For its implementation, a methodology was developed for evaluating the innovation activity of small and medium-sized enterprises in Bulgaria.

I believe that with the mentioned characteristics, the dissertation work is a complete scientific development, comprehensively covering the theoretical, methodological and scientific-applied questions of the research conducted by the doctoral student.

III. Assessment of the content and main results of the dissertation

In general, the dissertation work is distinguished by precision, logical consistency, thoroughness of the research and an effort to consider the problems in a complex, in their mutual connection and dependence.

The introduction thoroughly and argumentatively reveals the relevance of the topic of the dissertation work. As content and main elements, the introduction covers what is needed for this part of the dissertation.

The first chapter of the dissertation examines the theoretical and methodological foundations of innovation and innovation activity in small and medium-sized enterprises. It is right to begin with a literature review of the development of theoretical approaches to the study of innovation and innovation activity. A special paragraph is devoted to the classification of innovations in theoretical concepts. The types of innovations and their interdependence are discussed in detail. In the third paragraph of the first chapter, the doctoral student makes an in-depth review of the scientific views on the issue of the specifics of the innovation process. The stages of the innovation process applied through a linear and non-linear method are clarified. A particularly important aspect in the development is the clarification of the characteristic features and peculiarities of the innovation process.

The second chapter is devoted to the study of the interaction between economic growth and the costs of research and development of small and medium-sized enterprises in Bulgaria. I appreciate the content of this chapter. A characterization of SMEs in Bulgaria has been made. An analysis of the impact of economic growth on the research and development costs of SMEs in Bulgaria has been carried out. An analysis of the impact of research and development costs of SMEs on the economic growth of Bulgaria was made. The factors influencing the research and development costs of SMEs in Bulgaria have been analyzed.

In the third chapter, the empirical research carried out by the doctoral student is presented. It is dedicated to the analysis of the innovation activity of SMEs in Bulgaria. The first paragraph outlines the methodological framework of this study. For the purposes of the research, an author's questionnaire was developed, examining the opinion of the respondents. The results of the empirical study and their interpretation are presented. I definitely consider this to be the strongest part of the thesis. The results of the study are correctly presented and

analyzed, incl. and illustrated with suitable figures. On the basis of the obtained results, valuable, innovative, scientific and applied conclusions were made. The defined hypotheses are subjected to verification by applying relevant statistical tools. In the second paragraph, the possibilities for increasing the innovation activity of SMEs in Bulgaria are defined. In a separate paragraph, the main conclusions based on the results of the survey carried out by the author are presented.

The conclusions drawn at the end of each of the three chapters represent a clear summary of the presented opinions and the results of the studies, express the author's opinion and emphasize some basic issues.

In the conclusion, the summarized results of the scientific research carried out in the dissertation are presented in a structured manner and the main conclusions based on these results are formulated. I positively appreciate the practical recommendations made.

IV. Assessment of the scientific and practical results and contributions

The peer-reviewed dissertation is an independent scientific-practical study, relevant and relevant for management theory and practice. The dissertation has indisputable scientific merits. The doctoral student has formulated 5 contributions that reveal what has been done in the dissertation work. I fully accept them. The main scientific and scientific - applied contributions are defined correctly and accurately reveal the achieved scientific and applied results and are the personal work of the author. They are particularly significant in scientific and applied terms.

I believe that critical research, systematization and generalization of theoretical approaches in the study of innovation, types of innovation and the innovation process should be noted as an important theoretical contribution.

The comprehensive review of the state and development of small and medium-sized enterprises in Bulgaria can be considered a significant contribution.

It is of essential importance both from a theoretical and an applied point of view to supplement the scientific knowledge regarding the methodology for researching innovation activity.

The analyzes of the impact of economic growth on the R&D costs of SMEs in Bulgaria and of the R&D costs of SMEs on the economic growth of Bulgaria also have a significant contribution of scientific and applied importance; the analysis made of the influence of external factors on the costs of scientific research activities of SMEs in Bulgaria;

based on the results of the survey, analyzes and assessments, as well as the outlined opportunities for increasing the innovation activity of SMEs in Bulgaria.

V. Publications, related to the dissertation

The results of the problems developed in the dissertation work are presented in 4 publications, which is a prerequisite for ensuring their popularity among the scientific community. Two of the publications are independent and the other two are co-authored. The results have been reported in authoritative scientific forums. The number of publications and the dissertation student's participation in them fulfill the national minimum criteria for obtaining the educational and scientific degree "doctor".

VI. Abstract and contribution reference

The developed abstract meets the requirements and corresponds exactly to the content of the dissertation work. The statement of contributions reflects the concrete scientific and applied results achieved.

VII. Critical notes and recommendations

Some critical remarks and recommendations regarding her future work can be addressed to the PhD student, as follows:

1. It is necessary to emphasize one's own opinion more clearly and categorically on some theoretical problems and strengthen the criticality of the analysis when considering the opinions of the presented authors.

2. Based on the fact that the topic is significant and affects the current problems of the innovation activity of small and medium-sized enterprises in Bulgaria, I believe that it would cause a wider scientific interest. For this reason, I recommend that the obtained results be promoted in scientific publications, referenced and indexed in world-renowned databases.

I would like to ask the following clarifying questions:

1. To create a successful new product, which type of innovation should product or marketing innovation lead?

2. How would you comment on the representativeness of the sample in the survey?

VIII. Conclusion

In conclusion, I believe that the dissertation work submitted for defense is a serious research work that deserves high evaluation. It corresponds to the requirements for awarding the educational and scientific degree "doctor". Bearing in mind the scientific contributions, the in-depth research and the scientific and applied significance of the dissertation work, I express my positive opinion and propose to the honorable scientific jury to make a decision to award the educational and scientific degree "Doctor" in the doctoral program "Economics and Management (Industry)" in professional field 3.7. "Administration and Management" by Daniela Tancheva.

08.11.2023
Blagoevgrad

Member of the scientific jury:
(Assoc. Prof. Vyara Kyutova, PhD)